

Víctor Labrado

La mestra

Pròleg: Diego Gómez
Introducció: Carme Miquel

ELS NOSTRES AUTORS

bromera

Barx i la Drova s'obrin al món per tres cantons: al nord, cap a la Valldigna; a ponent, cap a Xàtiva pel Pla de Corral i Barxeta; al sud-est, cap a Gandia. A llevant no hi ha camí, perquè la serra del Mondúver és una altíssima barrera sense fissures ni atenuants.

Si podia triar, m'estimava de prou el camí de la Vall-digna. La Vall és una falca de plana avançant-se entre el massís que separa la Safor i la Ribera: plana pròspera de tarongers ben regats. La carretera travessa Simat, passa a la vora del monestir, emprèn la muntanya i puja esquivant la costa a dreta i esquerra, panteixant entre bancals deixats perdre i marges esborrats, amb alguna olivera o garrofer que es rebordoneixen i duren. Pertot, la verdor aspra i baixa, la llenya morta i blanca de foc i de pluges, la roca grisa; i al fons d'un barranc, un tou de pins salvats de l'incendi. Al capdamunt, la carretera fa l'últim recolze, salva el coll i s'allarga per un planell. De primer, unes granges; més tard, el nom del poble sobre un indicador estàndard i, sense grans preàmbuls, els primers habitatges.

El poble s'ordena en dues places i tres carrers principals. En un extrem hi ha la plaça vella, quadrada i tancada com un fortí; al costat, una altra plaça molt petita, amb l'església i l'ajuntament vell; i tot seguit,

el carrer Ample, que sembla una plaça estreta. És per ací que entrem al poble. A la dreta queden les altres dues places; enfront, al cap del carrer, un bar de clientela sòlida –el bar Donet–; a l'esquerra, els altres dos carrers, paral·lels, vorejant la muntanya: l'un –el Major– pel pla, i l'altre –de Dalt– ja encavallat en l'aiguavessant. Enllaçant aquests dos, creuen tres o quatre carrers costeruts, que s'enfilen muntanya amunt fins a límits poc raonables. De fet, tant els travessers com el de Dalt són carrers impossibles, que s'acaben bruscament contra la muntanya, i tots aboquen al carrer Major, que és l'eixida cap a Gandia. Sens dubte és per això que, modernament, se li ha donat el nom d'aquesta ciutat. Aquí hi ha, com si diguéssim, la façana del poble: l'ajuntament nou, el jardí públic i els bars, un dels quals exerceix una gran atracció sobre la jovenalla, assenyaladament. Aquest carrer es torna carretera allí mateix, s'allarga en línia recta, enfora del poble, fins al camp de futbol –un rectangle de terra rogenca sense porta ni tanques, guanyat en part a la roca–; allí la muntanya s'avança amb un gran esperó, que tanca el pla i quasi l'escanya, però la carretera no es deixa fer la traveta, i segueix avant arrapant-se entre el pla i la penya: amb tres o quatre girades enèrgiques retalla la base de la muntanya, passa a l'altra banda i ataca de nou el pla, un altre pla: la Drova.

La Drova és una vall alta i profunda, un ampli passadís encaixat entre serres paral·leles: a l'esquerra, gris i sec, tot de mineral ras, amb una cinglera seguida que el migparteix tot al llarg, hi ha el Mondúver; i les serres de la Carena i del Cingle Verd, a la dreta, travessades igualment de cap a cap per una altra cinglera simètrica, cobertes d'un borrisol verd més amunt i més avall dels cingles, allà on hi ha un mínim d'inclinació. La Drova és aresta viva i cel retallat, caramulls i crestes, caigudes solemnes i verd prim, arrasat pel foc, i transparències blaves i sols sense pols. Aquelles carenes semblen un parany per a capturar i esventrar núvols despistats. Poca broma! A l'hivern són prou capaces d'atrapar-ne de ben considerables i munyir-los la neu: a només 10 quilòmetres de la mar! Si feu un esforç i adreceu la vista a terra, endevinareu pertot casetes d'estiuejants, o bancals improductius amb ametlers oblidats, diríeu que esperant la iniciativa immobiliària. El dibuix de les construccions no sempre és elegant, però són humils, i els seus propietaris tenen el bon sentit d'esborrar-les voltant-les de pins, i es fan perdonar. Els arbres, que no trobareu quasi a les vessants de les muntanyes, creixen pels jardins i als entorns dels xalets: n'ha resultat un bosc parcel·lat, domèstic, a peu pla. L'única excepció ofensiva és un hotel: una protuberància urbana que localitzareu venint a mà esquerra, arraconat contra la muntanya.

L'hotel de la Drova es destaca en un lloc elevat, amb un cert imperi sobre la vall. És una peça d'estil turístic popular anys seixanta, posada horitzontalment sobre l'aiguavessant, de façanes quadriculades, faixades de balcons que van de llarg a llarg, molt amples, i que donen al conjunt un caràcter remotament mariner, com de vapor de riu americà. Jo tinc un record lligat a aquest edifici. El vaig recuperar fa uns dies, fullejant *El Temps* com cada setmana. Hi havia una carta al director:

DUES ANÈCDOTES SOBRE JOAN FUSTER

Fa cosa de tres mesos que falta Joan Fuster. Se n'ha parlat molt, d'ell i de la seua obra durant aquests dies; s'han dit les coses transcendents i importants. Jo, encara que no vaig tenir tracte personal amb ell, sóc testimoni de dues anècdotes que, amb el gust de les coses xicotetes, reflecteixen el valor de les grans persones i que pense que poden ser curioses per a conèixer la personalitat de Fuster.

L'any 1981 se celebrà a Barx l'assemblea general d'Acció Cultural del País Valencià (ACPV) i, aprofitant l'encontre, hi vaig dur un lot d'exemplars del llibre *Desig de cant*, que m'acabava d'editar l'Ajuntament de Muro. Al final d'una intervenció que vaig tenir durant l'assemblea vaig anunciar que, per a qui hi estiguera interessat, tenia exemplars a la seua disposició. La primera persona que acudí fou Joan Fuster i me'n demanà dos i de seguida i ben content li'ls vaig oferir. Em demanà quant em devia i jo, lògicament, li vaig contestar que

no res, que era un regal, però ell, sense perdre aquell posat seriós, quasi adust, em digué: «Xicot, si dones a la literatura un valor, has de posar-li un preu».

Davant aquella resposta només se'm va ocórrer de demanar-li 200 pessetes per exemplar –menys, potser l'hauria molestat.

La carta fa encara puntual relació de la segona anècdota, que potser no cal reproduir ara i ací, i la signa Joan Jordà i Sanchis, de Cocentaina. Jo també hi era, en aquella assemblea, i en algun racó de casa deu parar el meu exemplar de *Desig de cant*, perquè jo tampoc no vaig ser insensible a la crida de l'autor. L'assemblea es va celebrar en aquest hotel, que deia ara mateix. Va ser allí que vaig conèixer Marifé, la mestra de Barx. Recorde que ens avisaren, als socis assistents a l'assemblea, que els xiquets de l'escola local ens donarien la benvinguda. Tot seguit pujaren, acompanyats d'una xicota prima i morena, dels cabells curts. «És la dona de Josep Piera, que és mestra ací», em va dir algú. Els xiquets s'arplegaren vergonyosos, fent pilot en un cantó d'escenari i, al senyal de Marifé, van començar una cançó desimbolta, que s'acompanyava d'una complicada gesticulació de mans:

No li toqueu els peus
a la Margalideta.
Peus petits...

Recorde Fuster: subjectant-se el cigarret entre els dits, rient la broma, vinclant-se una mica arrere, tot celles i nas, amb els cabells de pianista. No pensàvem encara que un dia el trobaríem tant a faltar. Estic convençut que aquella va ser la primera vegada que vaig veure Marifé. De la segona –pocs mesos després–, en guardo un record encara més borrós: Marifé feia una xarrada, si no recorde malament, en una aula o saló d'actes de la Facultat de Filologia. Jo hi vaig anar, perquè sabia que ella dirigia una escola on, es pot dir que miraculosament –era l'any 81!–, les classes es feien «en valencià». També recorde que, després de resumir-nos la seua experiència, va dir que, si algú dels presents –tots mestres– volíem demanar Barx, que a ella de col·laboradors no li'n sobraven. I recorde que, com que el model d'escola que ens va exposar el vaig trobar admirable, i jo estava lliure de compromisos, vaig demanar plaça de mestre a Barx.

Barx, 1981

Pel setembre de l'any 81, quan jo vaig arribar com a mestre a Barx, no costava gens de notar que damunt l'escola pesava una tradició molt vigent i embolicada d'enfrontaments. Tampoc no costava de veure que, entre els fets de la recent història local, cap altre no havia trasbalsat el poble com l'arribada de don Francisco Olmos a l'alcaldia. A Barx, escola i ajuntament eren, sens dubte, les institucions que hi tenien una actualitat més matisada i insistida. Altres, com ara la banda de música o la parròquia, certament tenien un reconeixement més emocionat de la ciutadania, però la seua existència es produïa sense irregularitat, i l'imprevist no hi tenia a penes espai. La rellevància dels organismes consistorial i acadèmic era deguda completament a les personalitats que les encapçalaven. Marifé era a l'escola com don Francisco era a l'ajuntament. L'un i l'altra eren la molla i l'os de la respectiva institució. Marifé havia esdevingut directora del centre escolar per substitució automàtica d'un mestre molt recordat, Juan Llopis de nom, que després de molts anys d'activitat a Barx s'havia traslladat a Gandia, on prosseguia la seua carrera docent. Don Francisco Olmos, en canvi, havia arribat a l'alcaldia després d'una apoteosi electoral en què, dels set regidors que pel volum demogràfic corresponien al

municipi, n'havia aconseguit cinc. Un èxit tan clamorós no s'hauria pogut donar sense un gran sentit de la realitat i un perfecte coneixement de la circumstància. Havia calgut preparar-ho tot mil·limètricament: una prèvia virada en rodó havia permès a don Francisco espolsar-se la impossible esquerra de Barx –que tant l'havia festejat– i donar la mà a les famílies de més pes al poble, incloses les més reconegudament franquistes, i de sorpresa en sorpresa integrar-les en una candidatura sense color polític declarat, de les dites independents, capaç de fer un cinc de set. L'endemà de la victòria, l'alcalde Olmos havia emprès el seu mandat amb una empena proporcionada a l'èxit electoral, com a gran caçador de subvencions i partidari ferm de llevar tot mal d'arrel. Quan hi vaig arribar jo, ja havia fet edificar la nova casa de la vila i havia fet fora del poble el metge i el secretari de l'ajuntament. Un observador imparcial només podia admirar l'eficàcia impecable que tenia per ficar-se el poble a la butxaca, o d'esclafar els que no hi cabien. Al senyor Rafael Chaveli, per exemple, únic regidor socialista del seu consistori i empresari constructor que, per la magnitud de les seues iniciatives immobiliàries, havia merescut l'honor de veure en vida una via pública de Barx retolada al seu nom, l'alcalde Olmos li havia llevat el carrer i l'havia dedicat a la memòria del rei Jaume I, en un gest indubtablement característic.

Davant l'escola, l'alcalde Olmos tenia una actitud que fàcilment es podia prendre com a ambigua. Fill de

mestre, i mestre d'escola ell mateix, encara que no havia exercit la professió fins que havia tornat del llarg exili a França, alternava el càrrec d'alcalde a Barx amb el de mestre en un col·legi de Gandia. Tenia, doncs, motius per a conèixer la matèria amb una gran aproximació, i cal dir que algunes de les seues iniciatives en aquest camp van ser francament afortunades. Primer de tot va aconseguir que els alumnes grans, que absurdament cursaven la segona etapa de l'ensenyament primari a Gandia, poguessen fer-la al poble. Això era una reivindicació antiga i fonamental, que en trobar satisfacció gràcies a una iniciativa municipal sembla que havia d'acostar posicions entre l'escola i l'ajuntament. Després, però, hi havia encara la qüestió de l'edifici escolar. L'alcalde pretenia fer-ne un de nou, i això era molt ben trobat per tots, mestres i directora inclosos. L'únic punt de desacord era que, com que les gestions s'allargaven i la data d'inici de les obres pertanyia a un futur encara imprecís, directora i mestres havien demanat una urgent capa de pintura que ocultàs les crostes i la humitat del vell edifici. Potser l'alcalde trobava que això era una despesa inútil, o potser no convenia a la intenció municipal de presentar unes escoles del tot inacceptables davant qui fos que pogués amollar l'aixeta del pressupost, el cas és que els mestres, cansats que els passassen amb raons, es van arromangar i amb els alumnes van emblanquinar les aules pel seu compte. Aquest acte d'independència, d'altra banda també característic

a l'escola de Barx, va tocar el prestigi tendríssim del senyor alcalde, i ell mateix es va preocupar de fer saber als mestres que es considerava malintencionadament desautoritzat davant el poble, i que se'n recordaria. Això, dit per l'alcalde, tenia un significat bastant precís. Vull dir que els interessats intuïen que no parlava mai debades, que les seues amenaces solien comportar molèsties certes. La seua manera de fer enèrgica i la dignitat del seu posat, que només els seus enemics trobaven excessiva, eren del gust popular.

La directora de l'escola, en canvi, tenia un aspecte molt humil. Quan la vaig conèixer jo, la seua salut semblava molt prima i, més avant, va fer fallida. Em vaig fer d'ella una primera imatge de persona preocupada, una mica distreta. Després ja vaig entendre que una violència difusa, exercida per alguns personatges majors i menors que prompte m'acostumaria a identificar, l'afectava molt profundament. Per conduir l'hostilitat contra ella fins i tot s'havia format una associació, la de pares d'alumnes. La presidia un dels germans Cabanilles, propietaris de l'única indústria local. L'altre germà era tinent d'alcalde amb don Francisco Olmos, i és obvi que pertanyien al grup de notables que havien contribuït al seu triomf electoral.

Els telers de la casa Cabanilles es movien a ritme viu i monòton poc més enllà del pati escolar, en una construcció adaptada per a l'ús industrial al carrer paral·lel just següent al de les escoles. De la fabriqueta

a l'escola hi havia un pas, i a migdia l'industrial i president de pares d'alumnes s'ho trobava fet: es deixava les màquines i les operàries manxant a ple rendiment i se'n venia a l'escola. Les entrevistes amb Marifé tenien l'únic objectiu de fer-la desistir per cansament. El mateix Cabanilles, en unes declaracions posteriors al diari *Las Provincias*, en dona un breu resum molt incomplet si es vol, però adequat per a fer-se una idea del to en què es devien desenvolupar:

Nosaltres no estem en contra de que se ensenye el valencià, sinó de que se ensenye en valencià, que és diferent [...]

Estem a favor de que s'ensenye el valencià i el valencià que es parla a Barig, no altra cosa, ja m'entén. Per defendre estes idees la directora de la Escola s'ha atrevit a dir-me que si renegue de la meua llengua. No li vaig pegar una quantà perquè Déu és bo. M'ofengué en eixes paraules.

Aquestes entrevistes devien ser desesperadament repetitives. Uns dies venia Cabanilles sol, uns altres venia acompanyat, de vegades algú altre, sempre a la mateixa hora i amb idèntica intenció, o també podia ser un xiquet que arribava de bon matí amb instruccions rebudes a casa d'oposar-se a la mestra, per exemple amb un paperet escrit i signat pel seu papà, destinat a la mestra, que deia:

Señora Dra.

RUEGO NO LEDE LA CLASE DE CATALAN
A MI HIJO JUAN JOSÉ CABANILLES.
CON TODOS LOS RESPETOS Y ESPERANDO
ATIENDA MI PITICION LE SALUDA.

La primera mostra que jo vaig presenciar de la gravetat que volien alguns donar a l'enfrontament va tenir lloc un d'aquells migdies pensats per a desmoralitzar la directora. Aquella vegada no va ser una de les visites habituals, sinó una tumultuosa incursió de deu o dotze pares i mares decidits a passar comptes tots alhora amb Marifé. Jo havia eixit de l'escola un moment i van ser els altres dos companys, els mestres Jesús i Salvador, que van acudir a la remor. Es van trobar aquella gent fent rogle a Marifé, abordant-la en una roda de crits i de raons, en un punt, però, estrictament verbal encara. Els dos mestres van comportar-se amb una certa autoritat i van poder departir les persones i enfrenar relativament les passions. Mentre Jesús s'enduia a part Marifé, envoltant-li les espatles, Salvador feia veure als més enfuriats que aquell encontre li semblava massa indecorosament desigual de forces. Jo no hi vaig ser fins al final de tot, quan la colla ja se'n tornava carrer avall, esperant-se els uns als altres i fent-ne comentaris. En l'expressió de Marifé, que havia restat dins l'aula, esfondrada en la seua cadira de braços, vaig endevinar que li havien dit més que a

un gos. Algú, doncs, tenia motius de creure que havia aconseguit el seu objectiu. No sé, però, si s'adonava que de retruc ens havien convençut, a tots els mestres, de l'obligació moral que teníem de fer pinya amb la directora.

A migdia fèiem tots els mestres el breu trajecte fins a la Drova en un o dos cotxes cap al bar de Maria, una construcció que avançava fins a la vora mateixa de la carretera unes parets blanques, traçades amb la mínima complicació de la porta i d'unes finestres suficients, tot dins un gust rectangular i d'un racionalisme popular. Deixàvem el vehicle al carrer travessar i passàvem la porta del bar-restaurant, amb la urgència segons la gana –jo, molt sovint amb pressa sincera–, i fèiem cap directament a la taula del racó, entre el taulell i la finestra, on tots els dies teníem el dinar. Josep Piera, que des de casa fins allí tenia a penes un curt passeig, solia esperar-nos fullejant el diari a cap de taula. Marifé seia al seu costat i els altres preníem cadira amb bona empenta. Aquell racó era la nostra sala de professors i els dinars eren les nostres reunions de claustre. Les raons no destorbaven les culleres, perquè l'acord brollava natural entre nosaltres, posats en proa sobre uns arrossos maternalment elaborats, ben poblats de carn i de verdura, d'una consistència tradicional. La paella, la cassola o l'olla eren sempre puntuals, irrompien festiva-

ment i aturaven un moment la conversa. Josep apartava el diari i atacava a punta de cullera, fins i tot de vegades produïa un comentari d'entusiasme, mig improvisat mig poetitzat –aleshores ja havia abandonat l'escola i tenia un estatus d'escriptor que jo trobava envejable–, basat en un goig de viure autèntic i mesurat. Aquella era sens dubte una reunió enciclopèdica: a l'altre cap de taula hi havia el senyor rector, com a professor de religió a l'escola, que era un home no gens comú. Ell havia presenciado tantes escenes de dolor humà, d'una intensitat incomprendible, tan definitiu, tan fora de poder-se mai desarrelar, que havia esdevingut un savi humil i fatalista. Abans d'ocupar una parròquia rural s'havia especialitzat, amb els camils, en l'atenció a moribunds. Parlava escassament, com si hagués desistit de fer-se entendre. De les poques històries que contava, i potser perquè eren poques, les escoltàvem molt atentament, una se'm fa insistent en la memòria. Una nit després d'unes quantes vetlant un mateix malalt, aquest se li va morir quan el rellotge marcava una hora d'aquelles que costa de decidir si és tardíssim o promptíssim. La matinada no s'insinuava encara. Fora de l'habitació tot era fosc, solitari i silenciós. El bon capellà, desfet per la son, es va deixar caure en un cantó del llit i s'hi va adormir. Va descansar un parell d'hores, just per deixar al dia temps de començar, perquè els que havien de traslladar el cos poguessen també acabar el son. Podria haver avisat algú, però no ho va voler.

Ell, que havia atès el malalt mentre amics i hereus es dedicaven a les pròpies vides –ell no en tenia, de vida pròpia–, no va voler causar cap molèstia als vius que dormien. Simplement s’havia quedat allí, acostumat a conviure amb la mort, incapaç d’espant, amb la mateixa naturalitat que havia dedicat al malalt quan vivia. Avui em demane per què aquella història, vull dir: per què ens la contava? No ho feia ni per cap vana ostentació de caritat ni tampoc pel pur plaer de narrar. Potser sí per inquietar-nos, com devíem inquietar-lo nosaltres, a ell. Per exemple, Josep, que era incapaç de valorar la Bíblia des de cap altre punt de vista que no fos l’humà i literari, que admirava la llibertat sensual de l’islam, i que trobava en la mitologia grega una «veritat» tan impressionant com la continguda a l’Evangeli. O per exemple jo, si un dia mirava d’enfugir-me per les travesses presentant-me com una víctima còmica, o simplement admirada, de l’encant femení, i conclouïa amb un cinisme festiu:

–De tota manera, crec que si es vol ser un sant, primer has de ser un pecador...

Aleshores, ell em mirava d’una manera que potser era la seua manera de riure. Jesús, que també solíem anomenar Ferrando, pel seu cognom, li deia:

–Què li fem, senyor rector?

–Tinc la solució –deia el senyor rector tot contundent–: unes estisores.

I rèiem tots llevat d’ell.

El mestre Jesús Ferrando feia sovint, per subratllar la intenció d'una frase, un somriure que volia ser de conill, i volia significar ironia. El mestre Salvador tenia una mirada que era equivalent, i volia ser de llop. Tots dos eren de la Valldigna: l'un de Benifairó i l'altre de Tavernes. La parvulista, Amparo, era de Gandia, tenia el substrat popular una mica esmorteït per una educació més ciutadana. Amb Salvador, que era el seu marit, esperava plàcidament un fill, i formaven un matrimoni de mestres ben plantats i distingits. El seu caràcter dolç es devia convenir amb la seua dedicació als menuts; tendia educadament més a escoltar, i a riure, que no a parlar, i era propensa a sorprendre's. Aquesta tendència la compartia amb Marifé, potser el caràcter menys irònic del grup, un caràcter que es repartien a mitges l'energia i la ingenuïtat. L'energia i el nervi tenien l'especialista en Josep Piera, que parlava amb la seguretat radiant del qui totes li ponen. Tenia també l'especialitat de les informacions sobre el fenomen cultural, que ens servia amb exactitud si feia al cas. I no cal dir que, encara que aquella era una assemblea d'iguals, tots li reconeixíem el prestigi que pertocava a les seues ocupacions literàries. Tant el de Benifairó com el de Tavernes practicaven unes passions més comprensibles: Jesús era capità del Benifairó CF, per tant una celebritat local, i Salvador dedicava estudi i activitat a la música, amb la sinceritat que això sol produir-se en ambients tradicionals valencians. I no acabaria, si volgués afegir diferències d'in-

teressos o contrastos de personalitats, però les afinitats tenien sens dubte molt més pes. Altrament no hauríem pogut compondre al voltant d'aquella taula una reunió tan diversa com ben avinguda. Coincidíem, almenys, en un parell de tendències fonamentals: un creixent interès per la llengua emergent, i per les referències de tota mena que comportava, i una sentida admiració per l'escola que Marifé ens havia presentat. També cal dir que teníem encara una altra afinitat, de tipus més personal i molt difícil de definir, que vam descobrir i cultivar al llarg de tants dinars, creuant-nos xarrades corrosives, rient malifetes, convidant-nos a dir-la més grossa, deixant anar de tant en tant algun breu apunt autobiogràfic, sempre amb un alt grau d'entesa entre nosaltres, que comportava unes sensibilitats bàsiques molt acostades davant els fets elementals de la vida. Això explica que, quan arribà l'hora dels implacables d'escaleta, entre nosaltres s'hagués lligat la solidaritat necessària per a fer costat a Marifé i, fins a un cert punt, prendre'n el relleu quan ja dubtava, perquè ella no entenia el trellat d'una guerra oberta, perquè l'escola que volia no es podia fer així.

No cal dir que jo, amb l'escola de Barx, des del primer dia m'hi vaig trobar molt d'acord i al meu gust; no solament amb els companys, sinó també amb l'alumnat. A un mestre vingut de fora, el primer fet que el

sobrava era el de tenir uns alumnes ben amistosos, molt poc o no gens previnguts contra ell. Fins i tot practicaven de vegades un desvergonyiment cordial, però no adoptaven actituds d'enemistat davant el mestre. En una alta proporció es deseixien comparativament bé parlant en públic. Les petites resistències, que també n'hi havia, s'explicaven pel cantó de les timideses personals. Pel que fa al rendiment, hi ha una dada significativa: l'Associació de Pares va pagar dels seus fons una psicòloga que avaluà el nivell de l'alumnat. A cap mestre se li escapava que, amb el conflicte que s'arrossegava, allò era una prova de desconfiança. Ara bé, per la nostra part sempre tinguérem una política de portes obertes, i Adelina, que així li deien a la psicòloga, va poder fer el seu treball amb les facilitats que nosaltres li podíem donar. Un dia per setmana al llarg del primer trimestre va passar als alumnes les proves que va voler i per Nadal va presentar un informe als pares. Hi deia, taxativament i per escrit, que els xiquets, comptant-hi els inevitables casos individuals d'endarreriment, donaven una mitjana superior a la normal en la seua edat. Això va ser una satisfacció, encara que purament personal per als mestres, perquè no comportà cap canvi d'actitud en l'efervescent sector contrariat amb l'escola. I un detall encara significatiu podria ser el fet que, acabat el curs, a la psicòloga no se li va renovar el contracte. Un escèptic sempre podria objectar que tothom es creu allò que més li agrada sentir. I realment va ser així: els mestres ens

vam creure l'informe de la psicòloga, i els que l'havien contractat i pagat van fer veure que no. En tot cas, però, el de la psicòloga Adelina va ser un gest d'independència professional que aquesta crònica no podia deixar de recollir. Jo no tinc ara com ara elements per a decidir si el grup d'alumnes amb què vaig treballar eren millors o pitjors que la mitjana estàndard. El mestre Salvador i jo ens encarregàvem dels tres cursos de la segona etapa, i puc dir que els alumnes ens seguien amb una disposició admirable, que ateniien i aprenien satisfactòriament, tot i que sospite que les classes en aquests cursos superiors eren, no sé si dir que lògicament, menys alegres i lliures que les que havien tingut amb Marifé en anteriors cursos. Vull dir amb això que s'adaptaven bé a un ensenyament més teòric i acadèmic. També cal dir que el curs 81-82 va ser del tot excepcional, i una infinitat d'incidents van desviar en gran manera l'atenció dels mestres del que era ensenyament estricte. Només vam gaudir d'una pau relativa fins a Nadal, i després es va produir un daltabaix que ens va escapçar la continuïtat. Posats en una circumstància inestable i preocupant, els mestres poc podíem pensar a afinar la línia pedagògica, ni a fer noves aportacions a la tradició escolar. Tot i així, encara se n'esdevingué una de significativa, deguda al mestre Salvador, que va donar camí al seu neguit musical creant una coral amb els alumnes de la segona etapa, sense exclusió de talents dubtosos, com era norma a l'escola, junyint dia rere dia veus rebels i

orelles resistents al seu dictat, en uns assajos de molta insistència que tenien lloc entre les dotze i la una del migdia. Aleshores, l'escola s'omplia d'una sonoritat intempestiva, i els curiosos acudíem a contemplar els cantors, que feien un posat molt edificant.

[...]